

Sprawozdanie z Ogólnopolskiego Kongresu Historii Medycyny w setną rocznicę I Zjazdu Polskich Historyków Medycyny i Farmacji (1924–2024) – Wrocław, 21–23 maja 2024 r.

21–23 maja 2024 r. w gmachu Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego oraz w siedzibie Dolnośląskiej Izby Lekarskiej we Wrocławiu odbył się Kongres Historii Medycyny w setną rocznicę I Zjazdu Polskich Historyków Medycyny i Farmacji (1924–2024).

Organizatorem Kongresu była Dolnośląska Izba Lekarska i Polskie Towarzystwo Historii Nauk Medycznych przy współudziale Naczelnej Izby Lekarskiej, Krajowej Izby Fizjoterapeutów oraz wielu partnerów: Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Collegium Medicum w Bydgoszczy, Polskiej Akademii Nauk, Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, Okręgowej Izby Lekarskiej w Szczecinie, Dolnośląskiej Okręgowej Izby Pielęgniarek i Położnych, Wojskowej Izby Lekarskiej, Polskiego Towarzystwa Historii i Filozofii Medycyny, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Towarzystwa Ubezpieczeniowego INTER Polska. W skład Komitetu organizacyjnego wchodził: Edward Białek, Jacek Bondyra, Weronika Brzozowska, Edyta Gorząd-Biskup, Maria Danuta Jarosz, Aleksandra Jaworska, Bożena Kaniak, Dariusz Lewera, Maja Matthews-Kozanecka, Magdalena Mazurak, Małgorzata Niemiec, Marek Nikiel, Katarzyna Nowakowska, Leszek Pałka, Natalia Południak, Justyna Radłowska, Weronika Rymer, Michelle Sakowicz, Piotr Skalski, Izabela Spielvogel, Barbara Wasiewicz, Krzysztof Wronecki.

Patronat honorowy nad Kongresem objął Prezydent Wrocławia Jacek Sutryk oraz Prezes Naczelnej Izby Lekarskiej Łukasz Jankowski, a także Krajowa Izba Fizjoterapeutów.

Komitet naukowy Kongresu tworzyli przedstawiciele różnych ośrodków naukowych: dr hab. Jarosław Barański, prof. dr hab. n. med. Ewa Baum, prof. dr hab. Edward Białek, dr hab. n. med. Barbara Bruziewicz-Mikłaszewska, prof. dr hab. Mirosława Czarnecka, prof. dr hab. n. med. Andrzej Gładysz, prof. dr hab. Ryszard Gryglewski, prof. dr hab. Andrzej Grzybowski, prof. dr hab. n. med. Andrzej Kierzek, dr n. med. Krzysztof Kopociński, dr n. med. Zbigniew Kopociński, dr hab. Walentyna Korpalska, dr hab. n. med. Sylwia Krzemińska, prof. WSM, prof. dr hab. Anita Magowska, prof. dr hab. Mariusz Migąła, prof. dr hab. n. med. Krzysztof Moroń, prof. dr hab. Michał Musielak, prof. dr hab. Bożena Płonka-Syroka, dr n. med. Krzysztof Prętki, prof. dr hab. n. med. Jerzy Supady, dr hab. Wojciech Ślusarczyk, prof. UMK, prof. dr hab. Bożena Urbanek, dr hab. Andrzej Wojnar, prof. PWr, oraz dr n. med. Paweł Wróblewski.

Wśród ponad 200 uczestników Kongresu znaleźli się badacze historii medycyny – historycy, pielęgniarki, lekarze, farmaceuci oraz reprezentanci innych zawodów medycznych, a także studenci, przedstawiciele wielu uniwersytetów, instytutów naukowo-ba-

dawczych, Polskiej Akademii Nauk, niepublicznych oraz państwowych uczelni wyższych, muzeów, instytucji medycznych, towarzystw i stowarzyszeń z całego kraju. W 14 sesjach przedstawiono ponad 100 referatów.

Inauguracja Kongresu odbyła się w Auli Leopoldyńskiej, największej i najbardziej reprezentacyjnej części głównego gmachu Uniwersytetu Wrocławskiego. Wśród zaproszonych osób znaleźli się, m.in. Jacek Sutryk – Prezydent Wrocławia, prof. dr hab. Stefan Kiedroń – Prorektor Uniwersytetu Wrocławskiego oraz dr n. med. Paweł Wróblewski – Prezes Rady Lekarskiej Dolnośląskiej Izby Lekarskiej. Po odśpiewaniu *Gaudeamus igitur* dr Dariusz Lewera, wraz z Prezydentem Wrocławia dokonali uroczystego otwarcia Kongresu.

Podczas inauguracji Kongresu Prezydent uhonorował medalem „Zasłużony dla Wrocławia” prof. dr hab. Edwarda Białka, kierownika Zakładu Dydaktyki i Literatury Instytutu Filologii Germańskiej UW. dopełnieniem tej uroczystości było wyróżnienie osób zasłużonych dla historii medycyny (*Pro Historia Medicinae Meritus*) nagrodą im. prof. Zdzisława Wiktora (1911–1970), którą stanowił *Stetoskop Profesora Zdzisława Wiktora* – statuetka wzorowana na stetoskopie profesora wykonana przez Anetę Bartosiuk-Szarlej. Kapituła Nagrody uhonorowała znamienitych historyków medycyny, m. in.: prof. dr hab. Ryszarda W. Gryglewskiego, prof. dr hab. n. med. Zdzisława Gajdę, prof. dr hab. med. Andrzeja Kierzka, prof. dr hab. Anitę Magowską, prof. dr hab. Bożenę Płonkę-Syrokę, prof. dr hab. Bożenę Urbanek oraz syna profesora – Tomasza Wiktora, któremu przyznano statuetkę specjalną.

Następnie w sesji plenarnej wygłoszono pięć wykładów. Prof. Ryszard Gryglewski z Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego zaprezentował postać wybitnego historyka medycyny Władysława Szumowskiego i jego historię medycyny ujętą filozoficznie. Prof. dr hab. Michał Musielak z Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu przedstawił sylwetkę inicjatora ruchu naukowego w zakresie historii i filozofii medycyny oraz nauk przyrodniczych w Polsce profesora Adama Wrzoska jako historyka i filozofa medycyny. Prof. dr hab. Jaromir Jeszke z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu wygłosił wykład pt. *Wyzwania polskiej historiografii medycznej*, a prof. Andrzej Urbaniak (Collegium Medicum UJ) przedstawił *Wkład Polaków do światowej radiologii*. Na zakończenie sesji prof. Jarosław Kita (Uniwersytet Łódzki) zaintrygował uczestników wykładem pt. *Kultura uzdrowiskowa w pracach interdyscyplinarnego zespołu badaczy skupionych wokół profesor Bożeny Płonki-Syroki*.

Zwieńczeniem pierwszego dnia Kongresu była prezentacja książki dr n. med. Mieczysława Chruściela pt. *Malarz lekarzy* (Szczecin 2021) oraz spotkanie się z Pawłem Wysockim i Marcinem Czerwińskim – twórcami filmu pt. *Mensch*. Film ten, przedstawiający historię życia prof. Ludwika Hirszfelda (1884–1954), był prezentowany na zakończenie każdego z kolejnych dni Kongresu.

Podczas dwóch kolejnych dni sesje naukowe odbywały się jednocześnie w sali konferencyjnej oraz sali klubowej w siedzibie Dolnośląskiej Izby Lekarskiej.

W pierwszej sesji lekarskiej i medycyny wojskowej, moderowanej przez dr. Krzysztofa Kopocińskiego skupiono się przede wszystkim na działalności lekarzy polskich, żydowskich, a także tatarskich w XIX i XX w. Lubow Żwanko i Dmytro Kibkało (Państwowy Uniwersytet Biotechnologiczny w Charkowie, Ukraina) przedstawili walkę polskich lekarzy z chorobami zakaźnymi na wschodniej forpoczcie w Charkowie w XIX i na początku XX w. Jolanta Epsztein (Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk) podjęła próbę rekon-

strukcji obrazu społecznego grupy lekarzy żydowskich na ziemiach polskich od końca XIX w. do lat sześćdziesiątych XX w. Janusz Kłapeć (Instytut Pamięci Narodowej – Oddział w Lublinie) przybliżył postać dr. Ludwika Schmausa, poczynszy od jego pracy w klinice w Krakowie do tragicznej śmierci w prowincjonalnym getcie w Opolu Lubelskim, Piotr Sobolewski (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Collegium Medicum) omówił działalność naukową Kazimierza Sobolewskiego prowadzoną w łagrach dalekiej północy. W kolejnym wystąpieniu Samir Ismail (Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Garwolinie) przedstawił *Sylwetki wybitnych Tatarów w historii polskiej medycyny i farmacji* i ich zaangażowanie w życie społeczne, polityczne i kulturalne oraz wkład w rozwój medycyny i farmacji. Mateusz Szubert (Uniwersytet Opolski) wygłosił referat pt. *„Klinika nerwic płciowych” Tadeusza Bilikiewicza w świetle dawnej psychiatrii i seksuologii*, a Aleksander Woźny (Uniwersytet Wrocławski) omówił *Historyczny Zeszyt NIL, czyli medyków portret własny na stulecie polskiego samorządu lekarskiego, z raportem Flexnera z 1910 r. w tle*.

W kolejnej części sesji, którą moderował prof. Andrzej Urbanik, zainteresowanie wzbudził referat Magdaleny Paciorek (Instytut Historii Nauki PAN) dotyczący kadry naukowej Akademii Medycznej we Wrocławiu w świetle dokumentów Wydziału Nauki i Szkolnictwa Wyższego PZPR lat pięćdziesiątych XX w. Z kolei Ryszard Rafał Kacała (Polskie Towarzystwo Historii Nauk Medycznych) w swoim wykładzie pt. *Profesor Tadeusz Marciniak – anatom i dydaktyk* zapoznał zebranych z lwowskim lekarzem i wykładowcą, skupiając się głównie na działalności naukowej profesora w Katedrze Anatomii Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Wrocławskiego, jego zaangażowaniu w budowanie dobrych relacji wśród pracowników i studentów. Emilian Kocot (Śląska Izba Lekarska – Ośrodek Dokumentacji Historycznej) przedstawił postać dr. Karola Zahorskiego (1879–1970) jako jednego z Judymów w Zagłębiu Dąbrowskim. Magdalena Mazurak (Ośrodek Pamięci i Dokumentacji Historycznej Dolnośląskiej Izby Lekarskiej) na podstawie analizy dokumentacji medycznej sprzed 33 lat z ośrodka III stopnia referencyjności opieki neonatologicznej omówiła historię leczenia wcześniaków urodzonych w Polsce z zamartwicą i bardzo małą masą urodzeniową ciała. W kolejnym referacie pt. *Narodziny doktryny neuronu: spór i wspólne zwycięstwo Cajala i Golgiego* Michał K. Owecki (Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu) przedstawił historię rozwoju badań nad funkcjonowaniem mózgu człowieka. Wyjaśnił znaczenie przełomowego odkrycia – doktryny neuronu. Pionierskie prace dotyczące struktury tkanki nerwowej, dokonane przez hiszpańskiego i włoskiego naukowca – Santiaga Ramóna y Cajala i Camilla Golgiego, zostały wyróżnione Nagrodą Nobla w 1906 r. Karolina Szula (Uniwersytet Wrocławski) w swoim wykładzie pt. *Średniowieczne teorie na temat krzepliwości krwi i jej składu na przykładzie traktatu „De phlebotomia” Tomasza z Wrocławia* przybliżyła postać średniowiecznego lekarza oraz jego teorie na temat składu krwi człowieka oraz leczenia poprzez upusty krwi, oparte na takich autorytetach, jak Hipokrates, Arystoteles, Galen i Awicenna.

Ostatnią część sesji moderowanej przez prof. Ryszarda W. Gryglewskiego rozpoczął referat Macieja Mrożewskiego (Komisja Historyczna Okręgowej Rady Lekarskiej w Szczecinie) pt. *Powstańcy warszawscy – lekarze szczecińscy*. Krzysztof Kopociński (Komisja Historyczna Wojskowej Izby Lekarskiej, 105. Kresowy Szpital Wojskowy z Przychodnią w Żarach) przedstawił referat pt. *Ea vita beata est, quae est eadem honesta – pamięci kmdr. por. lek. Andrzeja Stefana Wężyka (1888–1965) i kpt. lek. Władysława Wężyka (1891–1923)*, uka-

zujący losy dwóch braci lekarzy z 1. Korpusu Polskiego gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego. Zbigniew Kopociński, z tego samego ośrodka, przedstawił postać lekarki Anny Gecow ps. „Anka” (1911–1985), uczestniczki w wojnie domowej w Hiszpanii, a następnie lekarza 8. Polowego Ruchomego Szpitala Chirurgicznego 2. Armii Wojska Polskiego i jej losy, aż do więzienia na Rakowieckiej. Zainteresowanie zgromadzonych wzbudziło prezentowanie mundurów lekarzy 1. Korpusu Polskiego przez obu prelegentów, którzy przez cały czas trwania Kongresu, również jako moderatory i prelegenci sesji poświęconej medycynie wojskowej występowali w replikach mundurów minionej epoki. Kolejna prelegentka, Ewa Rzeczkowska (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II) zaprezentowała losy płk. dr. Stanisława Flaty. Agnieszka Polak (Uniwersytet Medyczny w Lublinie) ukazała działalność lekarzy na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców Lublina do 1939 r. Barbara Wasiewicz (Uniwersytet Jagielloński, Collegium Medicum) omówiła zastosowanie języka esperanto w dziejach polskiej medycyny, natomiast Małgorzata Stawiak-Ososińska (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) zakończyła sesję zaprezentowaniem życia, pracy zawodowej i działalności społecznej oraz patriotycznej Teresy Ciszkiewiczowej (1844–1921).

Sesję farmaceutyczną moderowaną przez prof. Wojciecha Ślusarczyka rozpoczęła Anita Magowska (Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu), która wygłosiła referat na temat aptekarzy Wileńszczyzny w świetle korespondencji Jana Fryderyka Wolfganga i sprawozdań Cesarskiego Towarzystwa Wileńskiego. Kolejna prelegentka Agnieszka Rzepiela (Uniwersytet Jagielloński, Collegium Medicum) omówiła początki nauczania farmacji na Uniwersytecie Jagiellońskim, a Anna Żuk (Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie) przedstawiła samorząd aptekarski w latach 1944–1950. Piotr Skalski (Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu) zaprezentował działalność naukową prof. dr. Jerzego Tułeckiego, natomiast Barbara Wasiewicz (Uniwersytet Jagielloński, Collegium Medicum) – życie i twórczość artystyczną magistra farmacji Stanisława Magierskiego (1904–1957). W kolejnym referacie Kacper Rosner-Leszczynski (Uniwersytet Wrocławski) przedstawił apteki na Ziemiach Odzyskanych po 1945 r. Dobrosława Wiśniewska (Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu; Studenckie Koło Naukowe Historii Nauk Medycznych) omówiła teorię prof. dr. hab. n. farm. Sylwestra Bałoniaka (1931–2003) syntezy wybranych azotowych związków heterocyklicznych. Ostatni referat skłaniający do refleksji, zatytułowany *Psychodeliki – wilk w owczej skórze czy dziecko wylane z kąpielą?* wygłosił Krzysztof Siemianowicz (Śląska Izba Lekarska – Ośrodek Dokumentacji Historycznej).

Sesję czasopisma i stowarzyszenia medyczne, prowadzoną przez prof. Andrzeja Wojnara, rozpoczęła Bożena Urbanek (Instytut Historii Nauki PAN) wystąpieniem pt. *Wydawcy, redaktorzy prasy lekarskiej i farmaceutycznej początków XX w. (do 1939 roku)*. Referat Jarosława Sobolewskiego (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) obejmował problematykę pierwszego naukowego czasopisma weterynaryjnego w języku polskim, „Przeglądu Weterynaryjnego” (1886–1939), a Magdaleny Muskały (Uniwersytet Medyczny w Białymstoku) – działalności Związku Lekarzy Polskich w Chicago w Stanach Zjednoczonych Ameryki (1946–2024). Referat Małgorzaty Marcysiak (Państwowa Akademia Nauk Stosowanych im. Ignacego Mościckiego w Ciechanowie) zawierał przegląd badań naukowych Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego (PTG) w okresie powojennym (do 1989 r.). Seweryna Konieczna i Piotr Paluchowski (Gdański Uniwersytet Medyczny) zaprezentowali historię Okręgowej Izby Lekarskiej w Gdańsku. Na zakończenie sesji Katarzyna

B. Fulbiszewska (Śląska Izba Lekarska – Ośrodek Dokumentacji Historycznej) przedstawiła referat pt. *Krótką refleksję o Muzeum Historii Medycyny i Farmacji ŚIL, czyli po co to robimy?*

Kolejna sesja, którą moderowała Sylwia Krzemińska, poświęcona była zagadnieniom z zakresu historii pielęgniarstwa. Małgorzata Brykczyńska (CICIAMS – Międzynarodowy Katolicki Komitet Pielęgniarek i Asystentów Medyczno-Społecznych, Rzym – Londyn) w prezentacji *Polskie pionierki pielęgniarstwa i ich działalność międzynarodowa w okresie międzywojennym i rola Elizabeth Crowell* przedstawiła prekursorki zawodowego pielęgniarstwa w Polsce oraz ich zaangażowanie w rozwój szkolnictwa oraz organizacji zawodowych. Grażyna Gierczak (Główna Komisja Historyczna przy Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego) wraz z Małgorzatą Marcysiak (Państwowa Akademia Nauk Stosowanych im. Ignacego Mościckiego w Ciechanowie) w swoim wystąpieniu zaprezentowała wartości chrześcijańskie w koncepcji pielęgniarstwa i twórczości Janiny Woynarowskiej, które mogą być inspiracją dla współczesnych pielęgniarek. Joanna Szady, reprezentująca Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, przybliżyła zebrany udział pielęgniarek ze Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo w opiece zdrowotnej i profesjonalizacji usług medycznych, a studentki Wyższej Szkoły Medycznej w Kłodzku – Anna Falkiewicz i Agnieszka Sprawka przedstawiły pielęgniarstwo jako misję w koncepcji Hanny Chrzanowskiej. Kolejny wykład, pt. *Historia działalności Wrocławskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego*, dotyczył rozwoju pielęgniarstwa we Wrocławiu i na Dolnym Śląsku oraz w Polsce poprzez zadania realizowane przez organizacje pielęgniarstwa. Elżbieta Garwacka-Czachor i Karolina Reimann (Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Głogowie; Wrocławski Oddział Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego) w interesujący sposób przybliżyły badania nad obszernym zakresem działań Oddziału PTP we Wrocławiu. Następnie zaprezentowano książkę *Medalistki – ich droga do medalu Florence Nightingale* (Krystyna Wolska-Lipiec, Główna Komisja Historyczna przy Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego) wydaną przez Naczelną Izbę Pielęgniarek i Położnych (Warszawa 2022), zawierającą biogramy 103 polskich pielęgniarek odznaczonych ceniowym na całym świecie Medalem Florence Nightingale, które z narażeniem życia niosły pomoc potrzebującym podczas trudnych momentów historycznych, wojen i powstań. Kontynuacją tematu było kolejne wystąpienie. Prelegentki Karolina Baszyńska i Elżbieta Garwacka-Czachor (Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Głogowie; Wrocławski Oddział Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego) zaprezentowały *Dolnośląskie pielęgniarki wyróżnione Medalem im. Florence Nightingale*. Pięć pielęgniarek związanych z tym regionem otrzymało to prestiżowe wyróżnienie za ofiarą pomoc podczas drugiej wojny światowej.

Moderatorem sesji poświęconej rehabilitacji, stomatologii i higienie była prof. Barbara Bruziewicz-Mikłaszewska. Pierwsi prelegenci tej sesji, Mariusz Migąła (Politechnika Opolska) i Beata Skolik (Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Nysie), przedstawili polską koncepcję rehabilitacji jako integralną i nieodzowną część postępowania leczniczego po 1945 r. Sławomir Jandziś (Uniwersytet Rzeszowski, Kolegium Nauk Medycznych) zaprezentował postać prekursora ortopedii i rehabilitacji w Polsce, doc. dr. Antoniego Gabryszewskiego. Halina Ey-Chmielewska (Okręgowa Izba Lekarska w Szczecinie) przybliżyła twórców akademickiej stomatologii na Pomorzu Zachodnim po II wojnie światowej. Nieznane fakty z odnalezionej kroniki rodzinnej prof. dr. med. dent. dr. h.c. Walthera Wolfganga Brucka (1872–1937) uka-

zała Renata Wilkoszewska-Krakowska (Muzeum Miejskie Wrocławia), a Małgorzata Jaszczuk-Surma (Polskie Towarzystwo Historii Nauk Medycznych) przedstawiła związki naukowe Marii Skłodowskiej-Curie i prof. Antoniego Cieszyńskiego. Sesję zakończył referat Michała Chlipały (Uniwersytet Jagielloński, Collegium Medicum) pt. *Kolonialne początki polskiej medycyny tropikalnej*.

Kolejną sesję, moderowaną przez prof. Anitę Magowską i dotyczącą polskich historyków medycyny, rozpoczęło wystąpienie Przemysław Marcina Żukowskiego (Uniwersytet Jagielloński) pt. *Adam Wrzosek i jego związki z Uniwersytetem Stefana Batorego w Wilnie*. Jego kontynuacją był referat Dariusza Górnego (Zamość) ukazujący relacje dr. Zygmunta Klukowskiego i prof. dr. hab. Adama Wrzoska w dziedzinie historii medycyny. Joanna Nieznanowska (Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie) przedstawiła kontakty polskiego środowiska historyków medycyny z zagranicą w latach 1945–1989, a Dariusz Lewera (Polskie Towarzystwo Historii Nauk Medycznych; Ośrodek Pamięci i Dokumentacji Historycznej Dolnośląskiej Izby Lekarskiej) przybliżył postać Waldemara Kożuszka jako badacza dziejów wrocławskiej medycyny.

Pierwszą część sesji obejmującej zagadnienie eugeniki poprowadził dr hab. Tomasz Sahaj. Udział środowiska akademickiego II Rzeczypospolitej w rozwoju eugeniki omówił Michał Musielak (Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu; Komisja Historii i Filozofii Medycyny Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk), a Krzysztof Prętki z tego samego środowiska naukowego na przykładzie publicystyki ks. Stanisława Tadeusza Podoleńskiego SJ (1887–1945) przedstawił środowiska katolickie wobec problematyki eugeniki w Drugiej Rzeczypospolitej. Jarosław Tomasiewicz (Uniwersytet Śląski w Katowicach) odniósł się w swoim wystąpieniu do oblicza ideowo-politycznego polskiego ruchu eugenicznego w dwudziestoleciu międzywojennym. Problematykę prawa do praw podstawowych osoby z niepełnosprawnością intelektualną podjęła Ditta Baczała (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Krystian K. Jabłoński (Instytut Nauk Prawnych PAN) dokonał analizy prawnych ram przymusowej sterylizacji w Stanach Zjednoczonych w kontekście teorii i praktyki, natomiast Magda Borysławska (Uniwersytet Warszawski) rozważała zagadnienia sterylizacji nieheteronormatywnych mężczyzn w służbie nazistowskiej biokracji. Drugą część sesji, moderowaną przez dr. Krzysztofa Prętkiego, rozpoczął Tomasz Sahaj (Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu), sięgając w swoim wystąpieniu do eugeniki społecznej Platona. Następnie Józef Binnebesel (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) wygłosił referat pt. *Od idei do ideologii w kontekście tanatopedagogiki*. Anna Słoniowska (Uniwersytet Zielonogórski) przedstawiła filozoficzne podstawy eugeniki, a Kamil Popowicz (Uniwersytet Warszawski) omówił lamarkizm społeczny jako czynnik hamujący rozwój eugeniki negatywnej we Francji. Sesję zakończyła Agata Strządała (Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu) referatem pt. *Trudne dziedzictwo – współczesne reperkusje dawnych teorii*.

W sesji 100-lecie „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, którą prowadził prof. Jarosław Sak, zaprezentowano cztery referaty. Włodzimierz Witczak (Wielospecjalistyczny Szpital Miejski im. Józefa Strusia w Poznaniu; „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”) przedstawił *Z archiwum wspomnień – moje spotkania z „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”*. Andrzej Kierzek (Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu) przybliżył sylwetkę redaktora naczelnego „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, Romualda Wiesława Gutta (1921–1988) – lekarza, historyka i filozofa. Z kolei Jan Wnęk (Krakowska

Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego) omówił recenzje nowości wydawniczych na łamach „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” w latach 1924–1939. Sesję zakończyli Jarosław Barański i Danuta Wiśniewska (Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu), prezentując polskie przesady lekarskie w XIX w.

Wieczorną sesję plenarną, poświęconą debiutowi powieściowemu Sławka Gortycha, moderował dr Dariusz Lewera. Ewa Grzęda (Uniwersytet Wrocławski) wprowadziła uczestników w klimat zainteresowań pisarskich autora w referacie pt. *Stomatolog na tropie wojennych tajemnic karkonoskich schronisk*. Następnie odbyło się otwarte spotkanie ze Sławkiem Gortychem, lekarzem, autorem książek: *Schronisko, które przestało istnieć* (Wrocław 2021), *Schronisko, które przetrwało* (Wrocław 2022) i *Schronisko, które spowija mrok* (Wrocław 2024).

Na zakończenie drugiego dnia Kongresu odbyło się Walne zebranie Zarządu i członków Polskiego Towarzystwa Historii Nauk Medycznych (PTHNM), w ramach XXVII Zjazdu, podczas którego dokonano wyboru nowych władz towarzystwa. Funkcję Prezesa PTHNM powierzono ponownie dr. hab. Wojciechowi Ślusarczykowi. Wprowadzono również niewielkie zmiany w regulaminie oraz przyjęto nowych członków.

Trzeciego dnia Kongresu sesje naukowe również odbywały się jednocześnie. Sesję o leczeniu uzdrowiskowym i przyrodolecznictwie moderowała Bożena Płonka-Syroka. W pierwszym wystąpieniu Robert Lipelt (Uczelnia Państwowa im. Jana Grodka w Sanoku) przedstawił uzdrowiska karpackie i ich wartość leczniczą w okresie od drugiej połowy XIX w. do wybuchu I wojny światowej. W referacie zatytułowanym *Działalność uzdrowiska Przerzeczyn-Zdrój w latach 1945–1989* Wioleta Topolska-Płachta (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Wrocławiu) i Olaf Płachta (Publiczna Szkoła Gastronomiczna HO-GA we Wrocławiu) zwrócili uwagę zebranych na najmniejsze dolnośląskie uzdrowisko. Trudności, jakie napotykało, oraz zachodzące zmiany ustrojowe doprowadziły do zaprzestania jego działalności mimo walorów leczniczych wód mineralnych, którymi dysponowało. Krzysztof Prętki (Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu; Komisja Historii i Filozofii Medycyny Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk) przedstawił problematykę leczenia wodami w uzdrowiskach na łamach czasopisma „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Balneologicznego” w latach 1905–1935, a Jerzy Sporek (Uniwersytet Wrocławski) zaprezentował referat pt. *Lasy lecznicze – nowe formy lecznictwa uzdrowiskowego w Europie*. Drugą część sesji uzdrowiskowej, którą prowadził prof. Jarosław Kita, rozpoczęła Bożena Płonka-Syroka (Collegium Witelona Uczelnia Państwowa w Legnicy; Komisja Historii Nauki Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie) wykładem pt. *Kształtowanie się oferty leczniczo-wypoczynkowej w Rudawach Wschodnich (Saksonia) – rys historyczny*, w którym streściła rozwój lecznictwa uzdrowiskowego w Saksonii na przestrzeni wieków. Na przykładzie kurortu Bad Gottleuba przybliżyła funkcjonowanie uzdrowisk w tym rejonie oraz współczesne problemy w ich rozwoju. Anita Napierała (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) przedstawiła rolę lekarza uzdrowiskowego na przełomie XIX i XX w., a Anna Odrzywolska (Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie) omówiła leczenie uzdrowiskowe we Włoszech w XVI w. W następnym wykładzie, pt. *Etnomedycyna i tradycyjne systemy lecznicze na Śląsku do pierwszej połowy XX wieku*, Izabela Spielvogel (Politechnika Opolska) zainteresowała zebranych medycyną ludową praktykowaną na Śląsku jeszcze w minionym wieku. W tradycyjnym leczeniu stosowano głównie surowce pochodzenia naturalnego: roślinnego, zwierzęcego oraz przyrody nieożywionej,

np. minerały. Oprócz zielarek czy pszczelarzy praktykowały również znachorki, postępujące się zbiegami magicznymi. Natomiast odbieraniem porodów zajmowały się „hejbamy” (nazwa od niemieckiego słowa *Hebamme*, czyli położna), które posiadały umiejętności położnicze, często także wiedzę na temat leczenia chorób dziecięcych. Autorka ukazując dobre przykłady, zwróciła też uwagę na złe praktyki, które mogły wpływać niekorzystnie na zdrowie podopiecznych.

Kolejną sesję, obejmującą problematykę bioetyki, etyki lekarskiej i filozofii medycyny, prowadził prof. Michał Musielak. Jarosław Sak (Uniwersytet Medyczny w Lublinie) w swoim wystąpieniu uporządkował definicje, przedmiot i zakres filozofii medycyny, natomiast Jarosław Barański (Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu) przedstawił historyczny rys etyki w medycynie. Justyna Czekajewska (Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu) odniosła się do etycznych i prawnych aspektów zgody pacjenta na pobranie komórek, tkanek i narządów w celu ich transplantacji. Sztuczna inteligencja w narzędziach zdrowia psychicznego była przedmiotem rozważań Tomasza Kaputy (Prosuma, Wrocław), a Anastazja Szufa (Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu) podjęła problematykę kwantytatywnej fenomenologii zaburzeń temporalności. W ostatnim wystąpieniu tej sesji Jakub Lambrinow (Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu; Uniwersytet Wrocławski), odnosząc się do filozofii medycyny Andrzeja Szczeklika, przedstawił spotkanie chorego z lekarzem jako sytuację esencjalną zawodu lekarza.

Sesja medycyny wielokulturowej, moderowana przez prof. Ewę Baum, obejmowała m.in. obraz relacji i komunikacji pacjent–lekarz w różnych kręgach kulturowych na przestrzeni czasów (Sylvia Wiśniewska-Leśków; Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu). Dopełnieniem było wystąpienie Aleksandry Walkowskiej (Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu) o znaczeniu słów w gabinecie lekarskim, biorące pod uwagę pokonywanie bariery językowej w warunkach symulowanych. Agata Kaczmarek (Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu) dokonała porównania kodeksów etyki lekarskiej wybranych krajów, a Kamila Krysztofiak (Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu) przedstawiła postawy studentów kierunków medycznych z Polski i z zagranicy wobec osób starszych. Kolejny wątek obejmował funkcjonowanie lekarzy pochodzenia żydowskiego we Wrocławiu w latach 1945–1950 (Tamara Włodarczyk, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów w Polsce). Ignacy Einhorn (Wyższa Szkoła Medyczna w Kłodzku) przedstawił placówki służby zdrowia dla ludności żydowskiej na Dolnym Śląsku po II wojnie światowej. W kolejnych wystąpieniach przedstawiciele Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu przedstawili m.in. różnice pacjentów wielokulturowych w Polsce i Niderlandach (Maja Matthews-Kozanecka), ale też wyzwania pandemii COVID-19 w kontekście oceny dostępności do świadczeń zdrowotnych w świetle przekonań religijnych (Magdalena Tuczyńska).

Sesję o relacjach między medycyną a literaturą i sztukami pięknymi, moderowaną przez prof. Marię Korybut-Marciniak, rozpoczął Mieczysław Chruściel (Regionalny Oddział Polskiego Towarzystwa Lekarskiego w Szczecinie) prezentując malarstwo lekarzy w przeszłości i obecnie. Anna Szymańska-Budzińska (Warszawski Uniwersytet Medyczny – Muzeum Historii Medycyny) skupiła się na analizie prasy fachowej kierowanej do lekarzy i farmaceutów, ich zainteresowaniem lekturą pismami starożytnych lekarzy, w referacie pt. *Literatura*

antyczna w interpretacji lekarzy i farmaceutów. W kolejnym wystąpieniu Małgorzata Delimata-Proch (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) przedstawiła ciekawe rozważania w prezentacji pt. *Na ile księgi cudów i łask stanowią wiarygodne oraz wartościowe źródło poznania dawnej medycyny (XVI–XVIII wiek)*. Wybrane problemy. W referacie Edwarda Białka (Ośrodek Pamięci i Dokumentacji Historycznej Dolnośląskiej Izby Lekarskiej; Uniwersytet Wrocławski) i Katarzyny Nowakowskiej (Uniwersytet Warszawski) *Wiesław Prastowski – lekarz, poeta, eseista, filozof medycyny* zaprezentowano postać wrocławskiego lekarza w roli poety, autora licznych wierszy i esejów, opublikowanych w wielu tomikach. Jego utwory zawierają filozoficzne rozważania nad życiem i przemijaniem, stanowią niejednokrotnie swoistą poetycką terapię dla człowieka chorego, umierającego, jak również jako zabliznienie ran powstałych w tragicznych dziejach Polski – Polesia i Wołyńia.

W drugiej części sesji, której przewodniczyła dr Anna Szymańska-Budzińska, przedstawiono wyniki badań prowadzonych na poznańskim uniwersytecie nad problematyką umierania i refleksjami studentów na temat śmierci (Halina Bogusz, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu). Następnie Maria Korybut-Marciniak (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) w referacie pt. *Jakub Szymkiewicz (1775–1818) – lekarz, filantrop, pisarz* przedstawiła działalność wileńskiego chirurga, współzałożyciela Towarzystwa Wileńskiego Lekarskiego. Autorka zwróciła uwagę na jego zaangażowanie w poprawę sytuacji społecznej i zdrowotnej, w tym na jego publikacje *Dzieło o pijaństwie*, *Nauka o chorobach dzieci* oraz podręczniki *Nauka chirurgii*. Michał Skop (Uniwersytet Śląski w Katowicach) w swoim wystąpieniu pt. *Juliusz Roger – lekarz i zbieracz śląskich pieśni ludowych* zainteresował zebranych niemieckim lekarzem, który miał również dwie pasje: był przyrodnikiem i zbieraczem pieśni ludowych. Po przybyciu na Śląsk nauczył się od miejscowej ludności języka polskiego. Zafascynowany miejscową kulturą, zebrał ponad 500 pieśni, które wydał po polsku w 1863 r. W kolejnym wystąpieniu, pt. *Jerzy Bogdan Kos jako prozaik i poeta* (Edward Białek i Natalia Południak, Ośrodek Pamięci i Dokumentacji Historycznej Dolnośląskiej Izby Lekarskiej; Uniwersytet Wrocławski), przedstawiono kolejnego lekarza, historyka medycyny, społecznika, prozaika i poety. Autorzy zaprezentowali kilka jego utworów. Podkreślono, że Jerzy Kos w licznych esejach i artykułach przedstawiał sylwetki i dorobek twórczy innych lekarzy.

Zwieńczeniem Kongresu była sesja plenarna, podczas której odbył się pokaz filmu o prof. Janie Mikuliczu-Radeckim. We wprowadzeniu Krzysztof Wronecki przypomniał postać wybitnego chirurga, twórcę polskiej i niemieckiej szkoły chirurgicznej oraz wynalazcę narzędzi i nowych technik operacyjnych. Jędrzej Soliński (Uniwersytet Wrocławski; Sorbisches Museum in Bautzen) zaprezentował referat pt. *„Dopóki w tobie jestem”, czyli poetycki świat Kazimierza Pichlaka*. Bohatera referatu, absolwenta wrocławskiej Akademii Medycznej, oprócz pracy zawodowej jako specjalista w zakresie chirurgii, cechują zainteresowania artystyczne. Prelegent przybliżył zebrany obszerne dorobek poetycki doktora oraz jego zainteresowania podróżami i fotografią, a także dokonania w tym zakresie (odznaczenia i nagrody).

Następnie odbyło się otwarte spotkanie z dr. n. med. Kazimierzem Pichlakiem, lekarzem i poetą, laureatem Konkursu Literackiego im. Profesora Andrzeja Szczeklika „Przychodzi wena do lekarza”, które cieszyło się ogromnym zainteresowaniem uczestników kongresu.

Wydarzeniem towarzyszącym Kongresu była wystawa pt. *200 lat Weterynarii Polskiej – z Wilna do Torunia przez Charków*; kuratorem wystawy była prof. dr hab. Lubow Żwanko

z Państwowego Uniwersytetu Biotechnologicznego w Charkowie, Ukraina. W przejrzysty graficznie sposób przedstawiono historię polskiej weterynarii oraz sylwetki naukowców, pedagogów i lekarzy weterynarii polskiego pochodzenia – twórców Szkoły Weterynaryjnej w Charkowie.

Wprawdzie Kongres przeszedł już do historii, ale dzięki interesującym wystąpieniom, ciekawej dyskusji po każdej sesji skłaniającej do refleksji nad historią i doskonałej organizacji pozostanie długo w pamięci. Znakomita większość referatów została opublikowana w 3 tomach monografii pokonferencyjnej *Dokonania i wyzwania polskiej historiografii medycznej* (Wrocław 2024), co utrwali pamięć o wydarzeniu.

Grażyna Gierczak

Warszawa

ORCID 0009-0001-1781-9552

Aneta Maria Krawczyk

Płock

ORCID 0009-0006-6458-7965